Стецюк Н.М.
магістр,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Фахова мова – мова професійно обмеженого кола людей, що використовують її для порозуміння між собою за допомогою відповідної термінології. Наразі характерний підвищений інтерес до питань системного дослідження мови, семантичних та структурних особливостей термінологічних одиниць.

В кожній розвиненій мові є свої терміносистеми, тому питання особливостей перекладу термінологічних одиниць екологічного дискурсу є досить актуальним. Багато науковців досліджувало питання термінології, лінгвістики та особливості перекладу: Гудзь Н., Деркач Н.О., Жихарєва О.О., Козюк В.В., Длугопольський О.В., Гайда Ю.І., Івашук Ю.П., Шиманська О.П., Возний К.З., Длугопольська Т.І., Мартинюк А.П., Клименко І.М., Кочерган М.П., Манакин В.Н., Бевзо Г.А., Личук М.І. та інші, проте завдання полягає в тому, щоб знайти системний підхід до лексичного виміру екологічного дискурсу. Елементами якого є семантика лексичних одиниць, структура лексичного виміру та термінологія екологічного дискурсу [1–10].

З огляду на динамічний розвиток сучасної лінгвістики варто звернути увагу на формування когнітивно-дискурсивної парадигми знань, яка відкриває якісно нові перспективи для дослідження екології й водночас прагматичної орієнтації англійсько-мовних одиниць. Екологічний дискурс є формою використання мови для вираження специфічної ментальності як простору вербалізації екологічних знань [1–4]. Варто зупинитись на визначенні семантики. Семантика – це значення мовних одиниць – окремих слів, фразеологізмів, складових частин слова тощо. Стосовно сучасної

української термінології, то спільним у семантиці всіх дієслівних утворень є вираження динамічної ознаки у її стосунку до діяча і до об'єкта дії. Так як семантика слова – річ нестала, то вона змінюється в часі, а також видозмінюється слово при перенесенні його в англійську мову [5]. Семантика лексичних одиниць екологічного дискурсу – значення мовних одиниць та екологічних термінів: окремих слів; складових частин слова, які мають універсальні риси екологічного знання; стихійно сформованих мовних одиниць, які мають специфічні риси. Ці риси несуть екологічне забарвлення та проявляються під час комунікативної поведінки та мають обмежену сферу вживання – мовлення людей, які цікавляться природою та описують навколишній світ засобами власної системи пізнання та інтерпретації [4]. У сучасній лінгвістиці спостерігається велике різноманіття семантичних кореляцій, що існують як між лексичними одиницями різного рівня, так і між різними мовами. Кожний приклад лексичних зіставлень має свої неповторні риси, які лише досить умовно можна структурувати та встановити типологію міжмовних лексичних відношень щодо екологічного знання [6; 10].

Структура лексичного виміру визначається типологією лексико-семантичних відношень, в основі якої лежить структура словесного знаку і його асиметрія на міжмовному рівні, що проявляється в семіотичному, парадигматичному та синтагматичному планах. Залежно від характеру асиметрії в кожному аспекті виділяється певна кількість типів відношень. Семантична близькість лексичних одиниць, що зіставляються, визначається ступенем їх еквівалентності, або ступенем збігу семантичних ознак у структурах лексичних значень. Аналізуючи лексико-семантичні відповідності англійської і української мов, робимо висновки, що кількість взаємоеквівалентних одиниць-слів невелика. Але таке суміщення є важливим переважно на загальнотеоретичному рівні. Категорію еквівалентності в порівняльній лексикології слід застосовуємо тільки до таких лексико-семантичних відповідностей, які мають максимальний збіг у складі і змісті семантичних ознак, що входять у структуру їх лексичних значень. Про встановлення еквівалентності на рівні змістової структури говорити складно, оскільки, по-перше, словникові дефініції структурують найбільш імовірні моделі

лексичних значень, а не змістів лексичних одиниць, по-друге, лексичне значення є найбільш стійкою сутністю, що найбільш наближене до концептів мислення та реальності [4; 6; 7; 8]. Поряд із запозиченнями джерелом екологічної термінології в англійській мові виступають глобалізаційні процеси в усіх сферах життя людини, діяльності держави та функціонування суспільства, як частини світової спільноти. Екологічні питання обговорюються в політиці, соціології, економіці тощо. Дослідження екологічних термінів показало, що джерелами екологічних термінів є моделі конверсії: N → V/V → N; Adj → N/ Adj → N; Prep. → N. Також серед екологічних термінів англійської мови часто вживаються абревіації. В українській мові для формування назв екологічних понять використовують метафоризацію, конкретизацію та генералізацію, афіксацію, слово- та осново- складання, абревіацію. Українська екологічна терміносистема формується під впливом історичних чинників, а також містить низку термінів, що були запозичені з грецької, латинської, англійської та німецької мов. Для екологічної терміносистеми української мови характерні також запозичення з інших галузей знань. Деякі терміни утворюються внаслідок виникнення значущих подій екологічного значення. Українська екологічна терміносистема характеризується процесами, які відбуваються на словотвірному рівні: афіксація, слово- та основоскладання [6; 7; 8].

Так як екологічна термінолексика походить з різних джерел, то наше дослідження дало змогу виділити такі джерела, які є спільними для англійської та української мови: семантичні процеси переходу лексичних одиниць загальнонаціональної мови в екологічну терміносистему. В обох досліджуваних мовах продуктивним джерелом екологічних термінів є словотвірні процеси [1; 8; 9]. Одним із джерел екологічної термінології є метафоризація. Метафора в екологічній терміносистемі може бути продемонстрована на такому прикладі: These substances are capable of eliciting chronic and acute toxicity, which may be mild or severe, depending upon their nature. Acute toxicity is defined as the unwanted effect(s) that occurs either immediately or at a short time interval after a single or multiple administration of such substance within 24 hours. В «Англо-українському тлумачному словнику термінів

і термінологічних скорочень з екології та охорони довкілля» Клименка М.О. acute toxicity визначено як здатність «the ability of a substance to cause poisonous effects resulting in severe biological harm or death soon after a single exposure or dose. Also, any severe poisonous effect resulting from a single short-term exposure to a toxic substance». Лексема acute має значення «гострий». У зв'язку з цим метафора побудована на схожості властивостей предмета. «Гостра токсичність» розуміється як «дуже висока токсичність» [4; 6; 7].

Джерелом екологічних термінів в англійській мові є такі семантичні зрушення, як конкретизація або генералізація значення лексичної одиниці. Особливістю цього джерела термінів є те, що екологічні терміни виникають у результаті набуття вихідною лексичною одиницею додаткових семантичних ознак. Наприклад, atmosphere (the mass of air surrounding the Earth). Наприклад: Pollution includes all contaminants found in the atmosphere in the form of gases or particulates and particles of biological origin. Семантичний аналіз лексеми atmosphere показує, що основне значення цього терміну – «газоподібна оболонка Землі». Але із контексту, в якому вжите слово, стає зрозумілим, що мова йде про забруднення повітря, тобто в цьому прикладі значення терміну конкретизується [7; 9]. Досліджуючи термінологію екологічного дискурсу, а саме поповнення екологічної термінологічної структури, виявили, що екологічні терміни в англійській мові запозичені переважно з таких мов: з латинської: carnivore від carnem + vorare = to devour, to eat; exponential від exponere = to put forth; herbivore від herb = grass + vorare = to devour, to eat; з української: екологічна безпека від екологічний (прикм.) + безпека (ім.); зелений туризм від зелений (прикм.) + туризм (ім.); жаротривкість від жар (ім.) + тривати (дієс.) та ін. [9]. Отже, проаналізувавши подані приклади, ми можемо зазначити, що запозичення, міжмовні та міжгалузеві, є важливим джерелом поповнення екологічної терміносистеми, тому подальшим нашим дослідженням стане екологічна терміносистема англійської мови, а також порівняння її з терміносистемою української мови.

Аналіз екологічного дискурсу різних інформаційних джерел показав, питання екології та екологічні події в англомовних наукових інформаційних джерелах та інтернет виданнях стоять на першому

місті, що сприяє формуванню особливого складу термінологічної системи в сфері екології. Уживання цих термінів спрямоване на інформування про події екологічного характеру, які відбуваються також в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Гудзь Н. Екологічний дискурс в лінгвістичних описах// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua.pdf

2. Деркач Н.О. Лінгвостилістичні особливості сучасного англомовного екологічного дискурсу (на матеріалі екологічної реклами) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua.pdf

3. Жихарєва О.О. Екологічний дискурс: когнітивний підхід // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream.pdf

4. Екологічний вимір держави добробуту: монографія / Козюк В.В., Длугопольський О.В., Гайда Ю.І., Івашук Ю.П., Шиманська О.П., Возний К.З., Длугопольська Т.І. / за наук. ред. В.В. Козюка. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. – 224 с.

5. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.

6. Клименко І. М. Міжмовні лексико-семантичні відношенняч (на матеріалі англійської та української фразеології) – Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/268531765.pdf

7. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. – К.: Академія, 2006. – 424 с.

8. Манакин В.Н. Сравнительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.

9. Бевзо Г.А. Проблеми методики дослідження екологічних термінів в англійській та українській мовах. Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 26–27 верес., 2014). – Львів: ГО «Наук.філол. організація «ЛОГОС», 2014. – С. 18–21.

10. Мовні та позамовні чинники появи синтаксично нечленованих речень / М.І. Личук // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. – 2009. – Вип. XXI. – С. 613–619.